

עבירות ההמתה החדשות - ארבע דרגות חומרה

עד ליום 10.7.2019, חוק העונשין בישראל כלל שלוש הגדרות אפשריות לפשעים ועבירות שהובילו למותו של אדם. הגדרות אלו היו מורשת מן החוק המנדטורי הבריטי, ואולי התאימו לזמן, אך ברבות השנים נדרשו שינויים להתאימן לימינו. עם הזמן התגלה צורך להרחיב ולחדד את הגדרות עבירות ההמתה, בכדי לאפשר לשופטים מרחב תמרון בו יוכלו להשית על נאשמים עונשים התואמים את חומרת העבירה ונסיבות המקרה. לאור מקרים חוזרים ונשנים בהם המערכת מצאה עצמה כבולה בהגדרות שאינן מאפשרות דין צדק, מינה בשנת 2007 שר המשפטים דאז, פרופסור דניאל פרידמן, צוות בראשותו של פרופסור מרדכי קרמיניצר, שידון בסוגיה ויציע רפורמה מתקנת לעבירות ההמתה. כעבור למעלה מעשור, נכנסה הרפורמה לתוקף ועבירות ההמתה חולקו לארבע דרגות: רצח בנסיבות מחמירות, רצח המתה באחריות מופחתת והמתה מתוך קלות דעת. עו"ד אסף דוק מפרט במאמר הבא אודות הרפורמה החדשה בעבירות ההמתה ומרכיביה.

לפני הרפורמה

כאמור, טרם כניסתה של הרפורמה לעבירות המתה, כלל חוק העונשין שלוש עבירות המתה אפשריות: רצח, הריגה וגרימת מוות ברשלנות. חומרת העונשים שהשופטים יכלו לגזור על העבריינים נגזרה מהגדרת העבירה. עבור עבירת רצח נקצב עונש של מאסר עולם, עבור הריגה ניתן היה לקצוב עונש של עד עשרים שנות מאסר, ואילו עבור גרימת מוות ברשלנות נקצב עונש של שלוש שנות מאסר בלבד.

אחד הכשלים של הגדרות עבירות ההמתה לפני הרפורמה היה שעל מנת להאשים אדם ברצח, היה צורך להוכיח כוונה תחילה ותכנון של הרוצח לבצע את הפשע. הגדרה הזו גרמה לכך שמצד אחד לא ניתן היה להרשיע ברצח עבריינים אלימים שביצעו פשעים מחרידים שהסתיימו במוות, רק כיוון שלא תכננו מראש לרצוח את קורבנם. כך קרה שעבריינים אלימים אשר התעללו באזרחים שונים בדרך כה אלימה שהביאה למותם קיבלו עונשים קלים מדי, שאינם תואמים את חומרתה בשל העבירה בפועל. מצד שני, הגדרת רצח כפעולה שתוכננה מראש לא אפשרה לשופטים להקל בעונשם של קורבנות התעללות שרצחו בכוונה תחילה את מי שהתעלל בהם, כיוון שזו הייתה הדרך היחידה בה יכלו להגן על עצמם מפני התוקף המתעלל.

נסיבות מקלות

החברה האנושית היא מגוונת ועשירה, וכך גם נסיבות חייהם של נאשמים שונים, כל פושע וכל קורבן הם אדם עם סיפור חיים בעל נסיבות ספציפיות, ולעתים נסיבות אלו הן בעלות חשיבות לקביעת חומרת העבירה והעונש. מול עבריינים אלימים שקיבלו עונשים קלים מדי ניצבים אנשים בעלי נסיבות חיים ייחודיות, כמו נשים שבעליהן התעללו בהן ובילדיהן במשך שנים, אשר הגיעו למצב בו נאלצו לרצוח את בעליהן בכדי להגן על עצמן או על ילדיהן, או מי שסבלו התעללות ממושכת מידי הנרצח. במצבים כאלו ההיגיון, הלב והצדק מבקשים להקל עם מבצע העבירה, מה שעד הרפורמה החדשה היה בלתי אפשרי. הוספת הגדרת רצח באחריות מופחתת על פי הרפורמה מאפשרת להקל בעונשם של קורבנות התעללות.

וועדת קרמיניצר

את הוועדה לבחינת עבירות ההמתה וגיבוש רפורמה בהן מינה ב 2007 מי שהיה אז שר המשפטים, פרופסור דניאל פרידמן. בראש

הוועדה עמד פרופסור מרדכי קרמניצר והחברים בה כללו בכירים בפרקליטות ובסנגוריה הציבורית, נציגים ממחלקת ייעוץ וחקיקה, ונציגים של המכון הישראלי לדמוקרטיה. בשנת 2011 הגישה הוועדה את מסקנותיה, שנכנסו לתוקף בחודש יולי 2019.

מהי הרפורמה החדשה?

לא כל המלצותיה של ועדת קרמניצר מוצאות מענה ברפורמה הנוכחית, אולם חלק ניכר ומאוד משמעותי מקבל תוקף חוקי, ודי בכך בכדי לשפר את יכולתה של מערכת המשפט להשיג תאימות גדולה יותר בין חומרת עבירת ההמתה לחומרת הענישה בגינה. הרפורמה לעבירות המתה מגדירה ארבע עבירות בסיסיות:

- רצח בנסיבות מחמירות** - עונש של מאסר עולם חובה.
- רצח** - בין אם בכוונה תחילה או בשל אדישות, שהעונש המירבי בגינו הוא מאסר עולם.
- המתה באחריות מופחתת** - שעונשה עד עשרים שנות מאסר, ועד חמש עשרה שנות מאסר כאשר הרוצח הוא קורבן של מסכת התעללות מתמשכת.
- המתה בקלות דעת** (כמו נהיגה פרועה שהביאה לתאונה עם אבידות בנפש, או בנייה לא בטיחותית שהביאה לאסון שסופו מוות) שעונשה עד 12 שנות מאסר.

טבלת ענישה בעבירות המתה

המצב <u>כיום</u> בעקבות החוק החדש		המצב <u>בעבר</u>	
העונש	העבירה	העונש	העבירה
מאסר עולם חובה	רצח בנסיבות מחמירות	מאסר עולם חובה	רצח
מאסר עולם כעונש מרבי	רצח (מתוך כוונה או אדישות)		

עד 20 שנות מאסר. כאשר מדובר בהמתה לאחר התעללות חמורה ומתמשכת - עד 15 שנות מאסר	המתה באחריות מופחתת	עד 20 שנות מאסר	הריגה
עד 12 שנות מאסר	המתה בקלות דעת		

הרפורמה החדשה למעשה מעניקה לשופטים מרחב תמרון גדול יותר בקביעת עונשו של הנאשם. מרחב תמרון זה מאפשר לשופטים להתאים את חומרת העונש לחומרת העבירה ולנסיבותיה המיוחדות. כך למשל יכול השופט מצד אחד להאשים ברצח את מי שהתעלל קשות באדם אחר וגרם למותו שלא בכוונה תחילה, ומנגד להקל בעונשה של אישה שבעלה התעלל בה ובילדיה במשך שנים עד שנאלצה להורגו כדי להפסיק את הסבל. החוק מפרט אחד עשר סוגים של נסיבות שנחשבות לרצח חמור במיוחד, ועבור כולם קיים עונש מאסר עולם חובה. בנוסף מפרט החוק את הנסיבות בגינן יחשב רצח כהמתה באחריות מופחתת, כך שהשופט יוכל להקל בעונשם של מי שנדחפו למעשה ההמתה מתוך מצב של התעללות ומצוקה. בנוסף, נותנת הרפורמה כלים בידיהם של השופטים להחמיר בעונשם של עבריינים אלימים אשר אדישים לתוצאות מעשיהם גם אם מדובר במותו של קורבנם.

כיצד משפיעה הרפורמה על מי שכבר נגזר דינו?

נשאלת השאלה כיצד משפיעה הרפורמה על מי שדינו כבר נגזר על פי החוק הישן. עקרונית, כאשר יש שינוי חוקתי החל על עבירה בגינה אדם נאסר, גזר הדין יכול להשתנות רק אם החידוש מקל בעונש. פירושו של דבר שמי שהורשע בעבר בהריגה כיוון שהחוק לא אפשר להאשימו ברצח, לא ניתן להשית עליו עונש חמור מזה שהוטל עליו בעבר, אולם לעומתו אישה שדנו אותה למאסר עולם בגין רצח בעל מתעלל, ניתן להקל בעונשה על פי הרפורמה, למקסימום 15 שנות מאסר. הרפורמה חלה גם על תיקים שביום כניסת הרפורמה לתוקף היו פתוחים ושעדיין לא ניתן בהם פסק דין.

תכלית הרפורמה - מניעת עיוות דין ועונש שאינו הולם את חומרת המעשה ונסיבות המקרה

מערכת משפט חייבת לפעול על פי חוקים ותקנות ברורים, בכדי להבטיח דין שווה והוגן לכל אדם, וכל בר דעת יודע שהחוק הכתוב הוא שקובע את גזר דינו של מי שהורשע בעבירה, ואת מידת החופש של השופט בקביעת חומרתו. יחד עם זאת, כולנו מכירים בכך שלעיתים החוק היבש מייצר עיוותי דין ועונשים אשר אינם הולמים את חומרת המעשים ונסיבות המקרה. הרפורמה החדשה בעבירות המתה מאפשרת למערכת המשפט להתאים את העונש לנסיבות המקרה בצורה מדויקת ומוסרית יותר, ובכך משפרת ומעדכנת אותה. כאמור, הרפורמה נכנסה לתוקף בתאריך 10.7.2019, לאחר למעלה מעשור מיום שמונתה ועדת קרמניצר. לא כל המלצות

הועדה אושרו, וכיוון שהצעת החוק אושרה ביומה האחרון של מליאת הכנסת לשנה זו, חלקים נוספים ממנה יובאו לאישור הכנסת במושבה הבא.

חשיבות איכות הייצוג המשפטי בהתמודדות עם חשד או אישום בעבירות רצח והריגה

בכל מקרה ובו אתם נחשדים או מואשמים בעבירת המתה, יש להיעזר בעו"ד פלילי מנוסה שיידע כיצד לנווט בין האפשרויות השונות שהחוק מאפשר לו. החקירה היא השלב הראשון בהליך הפלילי. לפעמים האמת היא פתלתלה ומעורבות האדם אינה כפי שהוא סבור מראש. החוקרים ינסו למשוך אותו במילים, לשכנע אותו על מעורבותו ולאסוף עדויות וראיות. זכור, כל אמירה, תגובה או הודאה בזמן החקירה - גורליים להמשך ההליך הפלילי נגדך. משכך, כל מה שתאמר בחקירתך עשוי לשמש נגדך בבית המשפט, ומה שהיית אמור לציין במהלך החקירה ולא ציינת - **לא תוכל לטעון במועד מאוחר יותר**, שכן ידובר בגרסה כבושה שמשקלה הראייתי נמוך למדי לדעת בתי המשפט.

הדין הפלילי סבוך, מורכב ומאפשר טווח פעולה רחב. כמעט כל אחד מהשלבים בהליך הפלילי יכול להוות שלב יציאה ממנו ולהיפך, מניעת יציאה ממנו. שלב היציאה יכול להיות בגלל הוכחה שאכן לא התבצעה עבירה, אך גם תודות לכשלים בירוקרטיים וביצוע כושל או לא חוקי של אחד מהשלבים שנסקרו לעיל. נוסף כל כך, יש לדעת כי רף ההתייחסות של החוק לסעיפים שונים באותו תחום הן שונות לחלוטין ודבר זה משפיע על העונש המוטל על הנאשם.

היועצות בעו"ד פלילי הינה קריטית לאורך כל שלביו של ההליך המנהלי או המשפטי המתנהל נגדך. עורך הדין שייצג את האינטרסים שלך יוכל עוד משלביו הראשונים של ההליך לסכל את האפשרות שתואשם או תורשע בהאשמות שווא וכן במקרים מסוימים אף להביא לביטול ההליך הפלילי שנפתח נגדך. בכל מקרה של חשד בביצוע או מעורבות בעבירה פלילית, הצורך ביעוץ משפטי מקצועי הוא הכרחי. עורך הדין יוכל להקטין את כובד הראיות נגדך ולהביא לתוצאות המיטביות בתיק בכך שסייע לך לגבש גרסה עקבית שעשויה להיות ההבדל בין הרשעה לזיכוי.

משרדנו מספק ייעוץ וייצוג משפטי לחשודים ונאשמים בהליכים פליליים, לרבות בעבירות רצח והריגה, מזה תקופה ארוכה ובכך שומר נאמנה על הזכויות והאינטרסים שלהם תוך לחימה עיקשת, רציפה ובלתי מתפשרת במנגנונים השונים עד לכיבוש היעד לשביעות רצונם. במידה וזומנת לחקירה במשטרה או הוגש נגדך כתב אישום בגין רצח או הריגה - פנה ללא דיחוי להתייעצות עימנו בטלפון **052-6885006** או השאר פרטים ונשמח לסייע ולהציע לך מענה ופתרונות מקצועיים בהתאמה אישית. הפניה אינה כרוכה בהתחייבות כל שהיא מצדך. סודיות מלאה מובטחת.